

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

Borupris' Venner 2003

Redigeret af
Preben V. Andersen
og
Bertel Hansen

FUGLEBJERG 2003

ÅRSSKRIFT

Borupris' Venner 2003

Redigeret af
Preben V. Andersen
og
Bertel Hansen

FUGLEBJERG 2003

Dette årsskrift er udgivet med støtte fra Fuglebjerg Kommune og vort medlem P.H. Sørensen, Slagelse.

Foreningen "Borupris' Venner" har hjemsted i Fuglebjerg kommune. Foreningen, der afløste "Institutionen Borupris' Venner", blev stiftet 17. maj 1990, og har til formål med udgangspunkt i middelalderlandsbyen Borup i Borupris og tilgrænsende områder i Fuglebjerg kommune at bidrage til fortsat undersøgelse af og udbredelse af kendskabet til samvirket mellem mennesket og dets omgivende natur gennem tiderne.

Vignetten på titelbladet, der er tegnet af professor, dr. phil. Axel Steensberg, viser, hvordan man opvarmede stenene på et bål over kogegruben, inden kødet blev lagt i. Årsskriftet er trykt i 200 eksemplarer.

Trykt hos Møns Bogtrykkeri

FORORD

Hans Jørgen Heegaard har igen i år skrevet en større artikel, denne gang om Gunderslev kirke. Her blev i 1982 fundet et hidtil ukendt gravkammer under det nordre kapel. I samme kapel er der i 2002 fundet spændende kalkmalerier. Heegaard beskriver såvel gravkammeret som de nyfundne kalkmalerier, som endnu ikke er fuldt afdækket. Endvidere gennemgår han – og det er ikke det mindst interessante – historien om og den kunstneriske udførelse af det nedbrudte epitafium over Christoffer Gøye og Birgitte Bølle samt deres lille afdøde søn Magnus.

Preben V. Andersen har skrevet en beretning om de første 25 år af Institutionen og Foreningen Borupris' Venners historie.

Det kan altid diskuteres, hvad der skal fremhæves i et jubilæums-skrift. I de første 12 år af institutionen/ foreningens historie var det, som Steensberg engang udtalte, en eksklusiv forening – han synes, det var lidt eksklusivt, at folk ville betale 100 kr. om året – og ikke forlangte nogen indflydelse.

For os, som var med fra starten, blev de årlige møder med Steensberg nok mere betragtet - som nævnt i beretningen - som en form for ”høj-skolemøder”.

Fuglebjerg, den 19. februar 2003

Preben V. Andersen

Bertel Hansen

BORUPRIS' VENNER OG 25 ÅR

af Preben V. Andersen

Baggrund for oprettelsen af Institutionen Borupris' Venner

Det var den 27. august 1950 dr. phil. Axel Steensberg og videnskabelig assistent J. L. Østergaard Christensen besøgte amatørarkæologen Svend Dyhre Rasmussen i Borup Ris skov.

Dyhre viste dem et område, hvor han havde afdækket nogle stenrækker, og et terræn i skoven, han mente, var oldtidsagre, men Steensberg så straks, at det var middelalderagre.

Steensberg var på det tidspunkt overinspektør og afdelingsleder ved 3. afdeling under Nationalmuseet og var i gang med udgravninger i Store Valby ved Slagelse.

Sammen med Østergaard bestemte han, at man gerne ville foretage en undersøgelse af området i Borup Ris skov, når arbejdet i Store Valby var afsluttet. Man ville også gerne have Dyhre ansat til det daglige og mere praktiske arbejde. Da han arbejdede på maskinfabrikken Haka, fik Steensberg ordnet det således med direktør Hans Hougaard, at Dyhre kunne få lov at komme til Store Valby de sidste 3 måneder, der var tilbage, inden arbejdet var afsluttet, for at lære nogle almindelige ting omkring udgravningstekniker. Dyhre kunne i stedet arbejde på aftenholdet på maskinfabrikken, hvis han havde lyst – og flere kræfter.

Direktør Hans Hougaard og Dyhre havde begge talefejl og stammede meget i visse situationer, derfor havde Dyhre i alle de år han arbejde begge steder, gode betingelser på Haka.

Arbejdet i Borupris kom først i gang i sommeren 1951 med Steensberg som leder, Østergaard var assistent og Dyhre stod for det daglige arbejde med at mærke op og afdække stenrækker.

Siden sin skilsmisse i 1945 havde Dyhre boet på et loftværelse hos smedemester Larsen og hustru i Sneslev, hvilket han stadig gjorde i 1950. Det var i øvrigt til Sneslev smedje, han kom som smedesvend i 1933.

I praksis blev arbejdet i de første år tilrettelagt således, at Østergaard kom til Sneslev smedje hver anden lørdag, fik en rapport og besigtigede området. Sammen tilrettelagde de arbejdet for de kommende fjorten dage. Han overnattede og kørte som regel igen søndag middag.

I 1952 og årene fremover stillede Arbejdsministeriet den manuelle arbejdskraft til rådighed i form af henvist, langvarig arbejdsledigt mandskab gennem Amtsarbejdsanvisningskontoret i Næstved.

Selvom man havde nogle arbejdsskure til forskelligt materiale i skoven, fik man brug for at have et fast tilholdssted, hvor det var muligt at forberede arbejdet skriftligt, og hvor man selv kunne fremstille og male de mange metalmærkepæle, stikkespyd og meget andet, der skulle bruges til afmærkning.

Derfor lejede man af Gunderslevholm Gods, "Almas Hus" på Kirkeskovvej nr. 1 mod at sætte det i stand, da det var i meget ringe forfatning. Dyhre fortæller, at han synes, huset havde en ganske nydelig arkitektonisk rejsning - med en vis værdighed over sig.

Dyhre flyttede ind i 1953 som en slags bestyrer, der skulle have opsyn med arkivalier og redskaber, samt stå for istandsættelse og vedligeholdelse af huset. I sommerhalvåret flyttede også den nygifte Østergaard ind.

Det fremgår ikke klart af Dyhres eller andres notater og breve, hvorfor de fraflyttede "Alma Hus" i 1960.

Ved fraflytningen af "Almas Hus" har det sikkert været Steensberg magtpåliggende at skaffe Dyhre et sted at bo, hvor man samtidig kunne have det materiale, der skulle bruges ved arbejdet i Borupris Skov.

Almas Hus med Svend Dyhre Rasmussens hund King. Her boede han fra 1953 til 1960. I sommerhalvåret sammen med Østergaard Christensen og hustru.

Valget faldt på et gammelt husmandssted i Hammersmølle, Rugkrogvej 16. (Se Bertel Hansens artikel "Et husmandssted i Hammersmølle" i Nytårsgave 2002).

Det blev i hvert fald besluttet, at Dyhre skulle købe huset, købspris kr. 14.500,-. Steensberg og direktør Viggo Nielsen, Fredningsstyrelsen, kautionerede for udbetalingen på kr. 5.000,-.

Derfor blev der lyst en deklaration på ejendommen om, at Steensberg og Viggo Nielsen havde forkøbsret ved afhændelse eller dødsfald, til samme beløb som købsprisen, kr. 14.500,-.

Ved Dyhres død i 1974 overtog Steensberg således ejendommen med indbo for 17.000,- kr., idet Viggo Nielsen transporterede sin forkøbsret til Steensberg, som herefter oprettede Institutionen Borupris' Venner, hvortil ejendommen overgik.

Efter mødet i skifteretten skriver Steensberg den 12. september 1974 til Viggo Nielsen:

”Svend Nielsen og jeg agter nu at omdanne det til et slags venneskab for Borupris undersøgelserne”. og senere i brevet ”Hovedsagen er, at Dyhres ønske er opfyldt og huset sikret for undersøgelsens fortsættelse”, og til sidst ”Svend og jeg tilbød desuden at sørge for gravsted og mindesten”. Det må man til fulde sige er opfyldt i dag. Dette var baggrunden for, at vi fik Institutionen Borupris' Venner.

Institutionen Borupris' Venner

blev oprettet den 4. april 1975. Dens stiftere var professor, dr. phil. Axel Steensberg og museumsinspektør Svend Nielsen, Gammel Estrup. Det var en selvejende institution med hjemsted i Fuglebjerg kommune.

I forbindelse med stiftelsen blev Dyhres ejendom, som nu tilhørte Steensberg, overdraget til institutionen. Den havde en ejendomsskyld på 90.000,- kr.

Institutionens formål er i første række at fremskaffe materiel og midler til fortsatte undersøgelser af den i middelalderen nedlagte landsby Borup i Borupris Skov under Gunderslevholm.

Institutionen ledes af en bestyrelse og skal bestå af 3 højst 5 medlemmer, hvoraf et medlem til enhver tid skal være udpeget af kommunalbestyrelsen i Fuglebjerg kommune.

Den første bestyrelse består af stifterne Axel Steensberg, formand, Svend Nielsen, næstformand, formanden for Fuglebjerg kommunes kulturelle udvalg, tidligere borgmester Georg Hansen samt som kasserer, landsretssagfører Jørgen Riemer.

I 1977 blev det besluttet i Lions Club, Fuglebjerg, at man ville udgive et lokalt julemærke. Mads Stage gav tilsagn om at tegne det, og motivet skulle være Frederik den V's. vildtbanepæle, hvoraf der står to på Rejnstrupvej, nær "Hulebækshuset", dog ikke på deres oprindelige pladser.

Man ønskede at præsentere julemærket i en gavemappe med tekst om det pågældende motiv.

Derfor der blev rettet henvendelse til professor Axel Steensberg, som vi kendte fra udgravningerne i Borupris, om at skrive vildtbanepæle-nes historie.

Omkring dette havde jeg haft flere telefonsamtaler med Steensberg, hvor vi også havde talt om Institutionen Borupris' Venner og landsbyen Borup og dens agre.

Den 28. december 1977, kom Steensberg og landsretssagfører Riemer, som var kasserer for Institutionen Borupris' Venner, og besøgte mig i Sparekassen SDS på Lundevej 4.

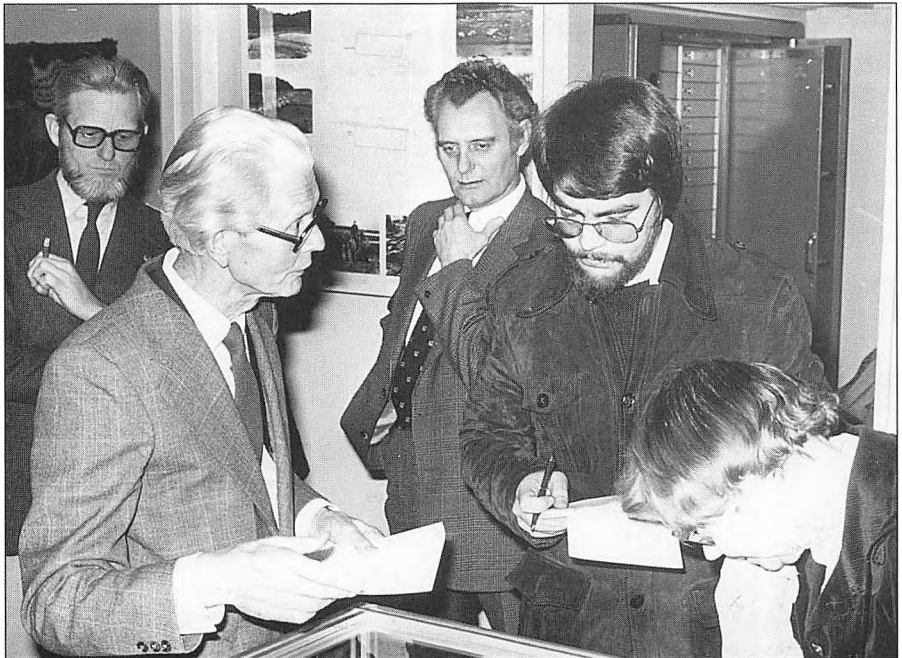
Under denne hyggelige samtale spurgte Steensberg, om jeg ville være behjælpelig med at skaffe medlemmer til Institutionen Borupris' Venner. Lige siden institutionen blev stiftet, havde det været hans ønske, at det skulle være en venneforening, hvor især interesserede i Fuglebjerg og omegn skulle have mulighed for at stifte et nærmere

bekendtskab med det område i Borupris skov og Dyrehaven, hvor udgravningerne var foregået.

Desværre havde Steensberg ikke haft tid til at gøre noget for at få "venneforeningen" i gang

Vi talte om at afholde en udstilling med plancher og billeder fra de år, hvor der var mest gang i udgravningerne, samt vise de genstande af flint, jern og keramik, herunder det enestående fragment af et klokkebæger, som Nationalmuseet velvilligt udlånte.

Senere besluttede vi, at udstillingen skulle være den 4. marts 1978 og en måned frem. Den blev pænt besøgt både på dagen og måneden

Fra udstillingen i SDS den 4. marts 1978. Axel Steensberg bliver interviewet af Leif Bredegaard fra Sjællands Tidende. I baggrunden til venstre skovfoged Erik Winther, Castrup Overdrev, og i midten foreningens nuværende formand Preben V. Andersen, som dengang var sparekassebestyrer i SDS, Fuglebjerg.

igennem, også af skoleklasser, takket være pressen, der fulgte den op med flere artikler. Den 1. december 1978 er medlemstallet opgjort til 35, hvilket vi var ganske stolte af. Medlemmerne var primært fra Fuglebjergene, men hele Vest-, Sydvest- og Midtsjælland var repræsenteret.

Selvom Institutionen Borupris' Venner blev stiftet i 1974, har vi altid brugt den 4. marts 1978 som stiftelsesdag for "venneforeningen".

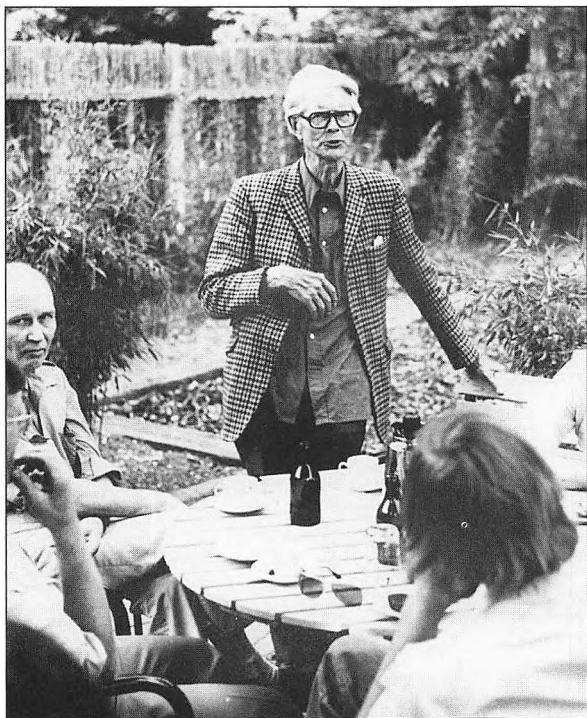
Vi drøftede også en modernisering af ejendommen og finansiering deraf. I et brev til mig (Sparekassen SDS) af 24. februar 1978 skriver Jørgen Riemer: "Det indrettes badeværelse med wc, håndvask og brusekabine med el-vandvarme, hvorfra varmt vand føres til 2 køkkener. Samtidig udføres afløb og kloakering. Det hele udføres af lokale håndværkere. De samlede omkostninger vil andrage maksimalt 30.000,- kr." Ejendomsskylden var pr. 1. april 1977, kr. 160.000,-.

Fra det første sommermøde 5. juni 1978. Axel Steensberg står på en af Nationalmuseets kasser og fortæller om igangværende undersøgelser i området.

Den 1. december 1978 sælges ejendommen til læge Jan Jørgensen og hustru, Lisbeth Jørgensen, der nedriver ejendommens bygninger og opfører et nyt beboelseshus på grunden.

Vi havde besluttet, at der skulle være et sommermøde og julemøde hvert år. Sommermødet skulle være den lørdag, der lå tættest på Grundlovsdagen, og det første blev afholdt lørdag den 5. juni. Det var et pragtfuldt sommervejr - vi startede med rundvisning i området, hvor Steensberg fortalte om de udgravninger, der var i gang. Herefter kørte vi til Sparekassen SDS' nyanlagte have bag ejendommen, hvor vi fik en tiltrængt øl og kaffe. Flere af medlemmerne havde taget mod opfordringen til at tage oldsager med til bedømmelse. Der deltog ca. 30, som havde en hyggelig eftermiddag.

Sommermødet 1978 fortsatte i SDS' dejlige have. Axel Steensberg beretter videre og besvarer spørgsmål. Der blev også tid til at se på de oldsager, som deltagerne havde medbragt.

Lige fra den første indbydelse, jeg skulle udsende, gjorde Steensberg meget ud af, at vi skulle skrive "De indbydes herved med familie og pårørende til ovennævnte møde". Det skulle være et husstands-medlemskab i udvidet betydning.

For mange var det et første møde med professoren, som man godt kendte fra bybilledet gennem alle de år, han havde stået for udgravningerne i Borupris

skov, men man havde ikke før været i nærkontakt med ham.

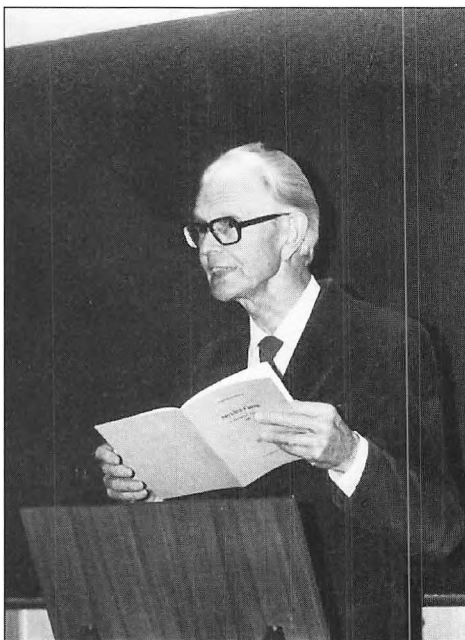
Steensbergs rolige, sindige og hjertevarme måde at tale til os på gjorde, at man altid så hen til møderne i Borupris' Venner.

Nu ventede vi spændt på den første "Nytårs Gave", som Steensberg havde reklameret godt for gennem året. Den blev udleveret på julemødet den 16. december 1978 på Førslev skole.

Bogen var på 24 sider med billeder og tegninger, samt beretning om, hvad der var sket gennem året, hvilke personer som havde arbejdet frivilligt ude i området, hvad forskellige prøver havde vist, og hvad der skulle ske det kommende år.

I alle de kommende år så vi hen til, hvad "Nytårs Gave" bragte af artikler.

På det næste sommermøde var vi inde og kigge på Gunderslevholmdyssen eller Grundtvigsdyssen, og stedet hvor den lille vandmølle har været. Vi har mange gange siden været med Steensberg ind ved langdyssen, og hver gang kom der en god diskussion i gang om, hvor de store sten, der ligger over hele dyssen, er kommet fra?

Julemøde 1978. Axel Steensberg uddeler Nytårs-gaven. Det skete på den måde, at hvert medlem personligt fik overrakt et eksemplar med nr. og navn.

Under kaffen så vi film, som Steensberg havde optaget hos et stenalderfolk i en afsides egn af New Guineas højland.

Pr. 24. maj 1979 var medlemstallet 50!

I 1990 besluttede Steensberg og Svend Nielsen at nedlægge Institutionen Borupris' Venner. Pengene fra salget af ejendommen var for længst brugt, der var ingen aktiviteter i området længere, udover at Steensberg stadig foretog enkelte prøver, derfor havde man ikke brug for "Institutionen" længere. Steensberg benyttede lejligheden til at trække sig tilbage.

Jeg vil gerne slå fast, at der ikke på noget tidspunkt var tale om, helt at nedlægge Borupris' Venner. Vi havde på det tidspunkt 62 medlemmer.

I et brev af 4. maj 1990 til medlemmerne er Steensberg betænkelig ved, om en ny forening af samme navn kan fungere. Han nævner, at trykning af Nytårgave koster ca. 12.000,-, hvorfor medlemstallet skal fordobles med et kontingent til 100,- kr.

Det ville måske være mere korrekt at kalde det et navnskifte, men institutionen var som fond under offentligt tilsyn, derfor skulle der en nedlæggelse til.

Foreningen Borupris' Venner

På den stiftende generalforsamling den 17. maj 1990 blev Foreningen Borupris' Venner oprettet.

Der var mødt 20 medlemmer. Landsretssagfører Jørgen Riemer blev valgt til dirigent. Steensberg gav en orientering om nedlæggelsen, og Riemer gennemgik de nye vedtægter. Herefter foreslog Steensberg dem, han synes, vi skulle vælge til ny bestyrelse, og hvilke jobs han synes, de skulle have i bestyrelsen. Han gav en lille karakteristik af den enkelte. Det fik dirigenten, Jørgen Riemer, til at sige, at på den måde var det nemt at være dirigent.

Blandt de 20 deltagere blev det truffet en stiltidende aftale uden for referat om, at man også indmeldte sin ægtefælle for at få foreningen godt i gang.

Steensberg var glædeligt overrasket over den interesse, medlemmerne viste for at føre foreningen videre.

Inden dirigenten sluttede generalforsamlingen, foreslog Bertel Hansen at generalforsamlingen udnævnte Steensberg til æresmedlem, hvilket der var enstemmigt tilslutning til, og Steensberg accepterede det.

Efter generalforsamlingen holdt den udpegede bestyrelse et ”nemt” konstituerende bestyrelsesmøde.

Den kom til at bestå af følgende:

Svend Nielsen, formand

J. L. Østergaard Christensen, næstformand

Bertel Hansen, kasserer og sekretær

Jens Chr. Pedersen, bestyrelsesmedlem

Preben V. Andersen, bestyrelsesmedlem

Niels Laurits Andersen, bestyrelsessuppleant

Karen Bjerre, revisor

Mogens Clausen, revisorsuppleant.

Årskontingentet blev fastsat til 100,- kr. Ved regnskabsafslutning den 31/10 1990 havde foreningen 72 medlemmer.

Den 27. august 1990 var det 40 år siden Steensberg og J. L. Østergaard Christensen første gang besøgte Svend Dyhre Rasmussen i Borupris Skov. I den anledning nedlagde arkivar, overlærer Holger Johansen, Sandved og bestyrelsesmedlemmerne Jens Chr. Pedersen og Preben V. Andersen hver en buket blomster på Svend Dyhres grav på Tystrup Kirkegård, for at mindes hans ihærdige indsats for at få anerkendt sine undersøgelser i Borupris Skov.

Den 10. og 11. november 1990 holdt Egnshistorisk Arkiv i Fuglebjerg sin årlige udstilling. Udstillingen handlede om Svend Dyhre og Borupris. Af den ældre generation på Fuglebjergene var der mange som havde haft en eller anden oplevelse med Dyhre, de gerne ville fortælle om; blandt andet derfor var udstillingen pænt besøgt.

Vi har ofte set film ved de to årlige møder i foreningen - gamle og sjældne film, som Steensberg har fremskaffet enten fra Nationalmuseet eller fra sit eget arkiv.

Ved julemødet 1990 så vi to film "Stenalderlandbrug – et forsøg i nutiden" og "Flinthuggeren".

Den første film, også kaldet "Draved-filmen" handler om Steensbergs svedjeforsøg i Draved skov i 1953.

Tidligere havde vi set "Vikingerne – deres forfædre og efterkommere" eller "Sandbergs vikingefilm". Til denne film knytter sig en interessant historie:

Filmen blev i 1937 optaget og præsenteret ved en verdensudstilling i Paris, men først 40 år efter fik den sin egentlige Danmarkspremiere. Det var Tuborgs direktør Einar Dessau, der tog initiativet til filmen. I Paris ville Tuborg Bryggerierne vise en film, der kunne give Danmark et renommé, og man valgte at skildre det danske folks oprindelse gennem en række episoder fra stenalder til vikingetid og med enkelte glimt fra nutiden. Einar Dessau skrev manuskript sammen med Johannes Brøndsted – senere professor og rigsantikvar – og filmen blev indspillet under ledelse af instruktøren A. W. Sandberg. Den blev vist i udlandet, men kunne ikke vises i Danmark. Årsagen var, at bryggerierne indgik en aftale om ikke at anvende reklamefilm for øl, og skønt "Vikingerne" altså ikke var nogen egentlig reklamefilm, måtte man lægge den på hylden.

Den har været vist ved lukkede forestillinger, men har ikke været tilgængelig for det store publikum. Det skete først i 1977. Jeg tror, vi så den i Borupris' Venner i 1978.

Den 29. august 1991 blev Borupris' Venner hædret med den af Susålandets Initiativråd indstiftede Susåpris, der bestod af et diplom og et smukt keramikrelief skabt af kunstneren Helle Jessen.

Begrundelsen for tildelingen var, at Initiativrådet ønskede at markere den betydning, vor forening har for dem, som interesserer sig for de særlige arkæologiske og naturhistoriske elementer i området og dermed for egnen i almindelighed.

14. september 1994 døde Foreningen Borupris' Venners første formand, Svend Nielsen, kun 63 år gammel. Her skal blot henvises til Østergaard Christensens nekrolog i Nytårsgave 1995, men tilføjes, at vi alle i bestyrelsen satte stor pris på vor formand, som vi havde et fortrinligt samarbejde med.

Østergaard Christensen efterfulgte helt naturligt Svend Nielsen som formand.

Ikke mindst arkivar Holger Johansen havde ved flere lejligheder udtrykt ønske om, at der ude i området blev rejst en mindesten for Svend Dyhre Rasmussen.

Bestyrelsen henvendte sig til godsejer Claus de Neergaard, Gunderslevholm, som meget beredvilligt stillede en plads til rådighed på

Borupris' Venner har altid mødt stor imødekommethed for vore ønsker om arrangementer hos ejerne af Gunderslevholm, Rolf og Claus de Neergaard. I juni 1995 åbnede de dørene på Gunderslevholm for foreningens medlemmer, hvilket rigtig mange benyttede sig af.

hjørnet af Rejnstrupvej/Kirkeskovvej. Næsten lige overfor Hulebækshuset og den bagved liggende plads for landsbyen Borup. Jeg synes næsten ikke, man kunne finde noget mere centralt sted at placere en mindesten for Dyhre. I de 7 år han boede i "Almas Hus" gik hans vej forbi dette hjørne hver dag, når han skulle til udgravningsområdet.

Mindestenen for Svend Dyhre Rasmussen.

Foreningen mødte stor velvillighed og hjælp fra såvel Fuglebjerg kommune som privatpersoner. Stenhugger Gert MacLean havde skaffet stenen og stillet sin arbejdskraft gratis til rådighed. Alt var således på plads til afsløringen den 9. december 1996.

Østergaard Christensen afslørede mindestenen med Bertel Hansens korte og præcise tekst, som rammer det helt centrale i Dyhres liv:

**SVEND DYHRE RASMUSSEN
1910 - 1974
HANS FALKEØJE SÅ DET,
DER VAR SKJULT FOR ANDRE.
FORTIDENS AGRE I BORUPRIS
VIEDE HAN SIT LIV.**

Ca. 50 medlemmer og interesserede fra området var mødt til afsløringen, der var højtidelig – men kold – derfor gjorde det lykke, at Bertel Hansen bød på en gammel dansk.

Se i øvrigt omtalen af dagen og Bertel Hansens indlæg om mindstene i Nytårsgave 1998.

Det faldt så i mit lod at skrive nekrolog over J. L. Østergaard Christensen i Nytårsgave 1999.

Østergaard Christensen døde den 31. juli 1998. Blot 10 måneder tidligere døde hans hustru, faktisk i armene på ham, af en blodprop uden nogen form for forudgående sygdom. Det tog hårdt på Østergaard.

Han meddelte os kort tid efter, at han ønskede at trække sig ud af bestyrelsen ved den følgende generalforsamling.

Jeg blev herefter valgt til formand. Se i øvrigt omtalte nekrolog m.m. i Nytårsgave 1999.

Da vi nu ikke længere havde Svend Nielsen og Østergaard at trække på vedrørende artikler om det videnskabelige arbejde i Borupris, besluttede vi i bestyrelsen at arbejde på at få flere lokalhistoriske artikler til vor Nytårsgave.

Vi var så heldige at få Harald Andersen, Skalk til at skrive i Nytårsgave 1999 om udgravningen af Kellerøddyssen, der ligger på jorden til den gård, hvor Harald Andersen er født og opvokset.

Senere fik vi overtalt Varinka Muus, enke efter faldskærmschef Flemming B. Muus, til at fortælle om dengang, hun under Anden Verdenskrig blev gift hemmeligt hos sognefoged Chr. Pedersen i Tystrup.

Sidste år bragte vi næstformand, Hans Jørgen Heegaards store artikel om en af de glemte landsbyer, Tokkerup, - derudover Bertel Hansens beretning om "Et husmandssted i Hammersmølle", Svend Dyhres hjem.

Professor dr. phil. Axel Steensberg døde 3. marts 1999 i en høj alder af 92 år. Vi bragte i Nytårsgave 2000 de nekrologer, vi havde kendskab til.

Selvom Steensberg ikke de senere år deltog aktivt i vort foreningsarbejde, følte vi – og

Godsejer Claus de Neergaard talte ved afsløringen af mindestenen for Axel Steensberg.

vidste, at vi havde ham bag os, hvis der skulle blive brug for hjælp af en eller anden art. Da han ikke var mere, kaldte det måske ekstra kræfter frem hos os til at føre det videre, som han så fuldhjertet var gået ind for.

I foråret 2000 spurgte godsejer Claus de Neergaard, om ikke der skulle rejses en mindesten for Axel Steensberg. I bekræftende fald ville han gerne stille det andet hjørne af skoven på Rejnstrupvej/Kirkeskovvej til rådighed.

Dette blev modtaget meget positivt i be-

Trafik- & Transportcenter Sjælland A/S ved direktør Søren Thorsted stillede stenen gratis til rådighed. Stenhugger Gert MacLean mejslede bogstaverne i stenen.

Da vi var så heldige, at den 27. august 2000 var en lørdag, og det var netop den 27. august 1950 Steensberg og Østergaard besøgte Dyhre første gang i Borupris skov, besluttede vi, at afsløringen skulle ske på denne dag.

Det var en rigtig varm augustdag. Mere end 50 medlemmer med familie deltog i afsløringen, der blev foretaget af Steensbergs medarbejder og nære ven gennem mange år, dr. agro. Grith Lerche.

Derudover talte Fuglebjergs borgmester Henrik Willadsen og gods-ejer Claus de Neergaard ved stenen (se Henning Jessens omtale af dagen i Nytårsgave 2000).

*Grith Lerche
sammen med
stenhugger
Gert McLean
ved mindeste-
nen for Axel
Steensberg.*

Grith Lerches tale lød som følger:

”Mødet i Borupris

Vi er i dag, Borupris' Venner, samlet for at mindes den lørdag, den 27. august, for 50 år siden, hvor tre specielle mænd havde sat hinanden stævne her i Borupris for at se på noget i skoven, de dengang ikke vidste, hvad var.

Jeg taler her om den dag, da Svend Dyhre Rasmussen, som den lokalkendte sporhund, gennem J. L. Østergaard Christensen fik Axel Steensberg over til Borupris. Dr. Phil. Axel Steensberg, dengang leder af Nationalmuseets afdeling for Dansk Folkekultur, var også lederen af de dengang igangværende store arkæologiske udgravninger af den i 1774 nedlagte landsby Store Valby på Valbygaards jorder.

Dét, Dyhre havde set i skoven, funderet over, og som han ville vise til den fine fra København, til Steensberg, der også var tidligere højskolelærer og bondesøn fra Sinding, men det vidste Dyhre jo ikke! Det de skulle se på, det ved vi nu alle, var de svage spor af marksystemer fra Borup, en forsvunden landsby fra den allertidligste middelalder og vikingetid.

Mødet fik siden, som vi også ved, store konsekvenser for både området Borupris, satte sig spor i de tre mænds liv, og siden i dansk og international arkæologi.

Ildsjæle og videnskab

Det spændende ved dette møde for 50 år siden og dets konsekvenser ser jeg i den meget vigtige kombination, der er kernen i al inspireret udvikling, nemlig når to ildsjæle mødes, og de lægger deres evner sammen, som fører til handling, som fører til ny erkendelse og udvidet horisont.

Her var det den enes fond af konkrete iagttagelser og den andens store faglige viden. Steensberg havde baggrund for at forstå betydningen af det, Dyhre vidste, og kunne tolke observationer og enkeltfænomener, sætte navn og begreber herpå og især se dem i et større historisk perspektiv, og han blev klar over, at her måtte gøres noget.

Videnskabeligt arbejde er undertiden en blanding af den gnist, nogen kalder kunstnerisk inspiration, en følelse af at løfte sløret til en dybere indsigt, og så den omhyggelige, tidskrævende undersøgelse og indsamling af vidnesbyrd som dokumentationsmateriale til underbygning af ens udsagn og teorier. Her blev dette trølse arbejde den minutløse afdækning af spor af fortidens virkelighed bevaret i Borupris' jord, spor der var resultatet af bøndernes dyrkning i århundreder skilt fra os af 600, 900, ja 1200 år, men alligevel så nære og dagligdags, netop når vi får sporene tolket og set i et større perspektiv af en mester i at fortælle fængslende og forståeligt, som Axel Steensberg kunne det.

Axel Steensberg døde sidste år den 3. marts 92 år gammel. Han var inspirerende at være i selskab med, at arbejde sammen med, og han var en god fortæller med en fænomenal hukommelse, hvilket mange af jer sikkert husker fra sommermøderne.

Steensberg var en handlingens mand, men også et følsomt gemyt, med jysk sejhed, stor åndelig styrke og med en enorm arbejdssevne – og så så han dejlig optimistisk på livet, og han havde tillid til mennesker og deres evner.

I en periode, hvor Steensberg havde fået stillet i udsigt, at han måske snart ville miste synet, gik han i gang med det hæsblæsende og store arbejde at udrede trådene og få publiceret materialet fra selve udgravningerne af Borup landsbyen, der jo fandt sted i 1950'erne.

Han drog således selv konklusionerne af de mange iagttagelser og det store dokumentationsmateriale, kun han som udgraver kunne vurdere og sætte ind i den større sammenhæng.

Lettelsen var derfor stor hos os, der var tæt på, da den videnskabelige publikation var en realitet i 1983 med titlen "Borup 700-1400 AD. A Deserted Settlement and its Fields in South Zealand" (Borup 700-1400 e. kr. En forladt landsby og dens agre i Sydsjælland).

Heldigvis hjalp de to øjneoperationer, og vi fik siden fra Steensbergs hånd mange nye publikationer. Glem ikke, at samme år, i 1983, udkom også den danske udgave "Borups bønder". Dette siger noget om Steensberg som den stringente forsker, den gode popularisator og om den plads, Borup har indtaget i Steensbergs liv.

Det er ikke mange forskere, der, om jeg så må sige, har ryddet så pænt op efter sig videnskabeligt set, og nået at få behandlet materialet fra deres store udgravninger, ofte foretaget i deres mest travle perioder af livet. Men Steensberg helligede sig sin forskning, fra han gik på pension som professor i materiel folkekultur fra Københavns universitet i 1970.

Jeg har arbejdet tæt sammen med Steensberg i mange år og udgivelsen af "Atlas over en del af middelalderlandsbyen Borups agre i Borup Ris skov ved Tystrup Sø, Sjælland" i 1968 var en af de første opgaver.

Steensberg gjorde meget for videnskaben, men glemte som sagt ikke den folkelige fortælling for et alment interesseret publikum. Han fik et langt rigt liv, men vi er mange både herhjemme og i udlandet, der føler et stort tomrum nu Axel er væk, nu hvor vi ikke får hans opmuntrende eller tit barske kommentar i telefonopringninger eller i breve.

Axel Steensberg fik med sit arbejde sat Borup på det arkæologiske verdenskort og hans landsbyudgravningsmetoder dannede skole for en hel generation af arkæologer i England under betegnelsen "digging in open areas".

Men det er ikke så meget det, vi er samlet om i dag som i erkendelsen af, at Steensberg fik sat Borup på det lokale og mentale landkort og med stiftelsen af Borupris' Venner gav anledning til en vågnende interesse her på Fuglebjergene for jeres lokalhistorie, jeres egne rødder og deres værdier. I har noget, der skal fortælles om, så det bliver fælles levende fortælle-gods, der er flere, der kan bringe videre til næste generation. Det er den lille historie i den store – det hænger alt sammen sammen.

Trods de mange hædersbevisninger fra ind og udland yndede Steensberg ikke personkult. Det var sagen, det drejede sig om, det var det, han ville huskes for. Selv har han ikke et gravsted, men er begravet blandt ukendte på Solbjerg kirkegård.

Steensberg glemte aldrig at værdsætte sine medarbejders indsats i de store projekter, han satte i gang, og udover Dyhre Rasmussen var der to vigtige tovholdere for at Borupris undersøgelserne kunne gennemføres. Svend Nielsen, bondesøn fra Vestsjælland, der blev leder af vort landbrugsmuseum på Gammel Estrup, og J. L. Østergaard Christensen, mangeårig leder af Holbæk museum. Begge er nu også døde.

Det er en epoke, der hermed er slut med de fire mænds bortgang, men mindet lever, og resultaterne er bevaret i bøger, og i et stort arkivmateriale, som jeg værner om i sekretariatet og kommissionen på Landbohøjskolen, og som lever i fortællingen, som I bringer videre, og i den måde, I værner om stedet, hvor det hele fandt sted i vikingetiden, i middelalderen, i de glade aktive udgravningsår i 1950'erne.

Set i det lys, at denne sten, som jeg hermed afslører med Axel Steensbergs navn og Borupris' Venners bomærke, indgår som en stafet, en flamme, der bæres videre i fortællingen om det glemte og genopda-

gede Borup, så tror jeg, Axel Steensberg ville have accepteret denne opmærksomhed med et glimt i øjet og en lun jysk bemærkning.”

De første år efter venneforeningen var oprettet, sagde Steensberg gerne på generalforsamlingen, at han var meget glad for, vi ville støtte Institutionen, uden at skulle have noget at sige! For eksempel hørte vi aldrig om noget regnskab.

Han kaldte os i et brev til Viggo Nielsen, sin ”egen private højskolekreds”.

Steensbergs Bøg gror godt. Dette billede er fra 5. juni 1989. I dag er træet mange meter højt. Det er plantet, hvor den tidligere dansebøg stod.

Personligt kan jeg sagtens følge dette, når jeg tænker på for eksempel et julemøde på Førsløv skole, hvor han i op til 3 timer kunne fortælle, primært om Borupris, om Dyhre og ungdomserindringer.

Når jeg sammenligner det med en højskoledag på Rødding i december måned 1959, hvor for eksempel Arne Fog Pedersen fortalte Danmarkshistorie – ikke kun om krige, men om personer og hvad de

Axel Steensberg ved et af de første sommermøder. H mer ved Grundtvigsdysse

stod for. Jo så var det i sandhed en lille højskolekreds Steensberg var ”forstander” for.

Det har været meget interessant at gennemgå, hvad der er sket i Borupris’ Venners første 25 år.

Mange gode minder er dukket frem af glemslen.

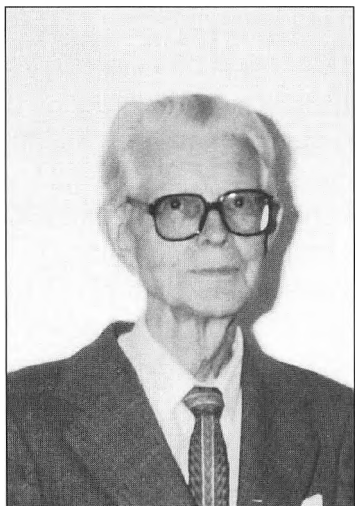
Her 25 år efter, er vi 10 personer, der har været med fra starten, og har jubilæum sammen med foreningen. Det synes jeg er meget flot.

I dag har foreningen omkring 75 medlemmer.

Jeg vil gerne takke alle, der gennem de 25 år har støttet foreningen enten som medlem eller med tilskud. En stor tak skal lyde til Lokalhistorisk Arkiv, der opbevarer foreningens arkiv, for hurtig hjælp med fremskaffelse af ønskede arkivalier.

Preben V. Andersen

Foreningens formænd 1978 – 2003

Axel Steensberg 1978-1990

Svend Nielsen 1990-1994

*J.L. Østergaard Christensen
1994-1999*

*Preben V. Andersen
1999 -*

GUNDERSLEV KIRKE

af H.J. Heegaard

Gunderslev kirke er godt eksempel på, hvad der stadigvæk kan gemme sig af udsmykning og inventar i de danske landsbykirker, og dette sammenholdt med den nyere forskning indenfor bare de sidste 50 år, giver mange flere muligheder for at kunne supplere og uddybe vor viden om de danske middelalderkirkers arkitektur og ikke mindst disses spændende indhold af symbolik, inventar og udsmykning.

Efterfølgende er derfor, efter en generel indledning, en beskrivelse af det i 1982 fundne gravkammer under nordre kapel, samt de i 2002 fundne kalkmalerier sammensteds og hertil en gennemgang af historien om og den kunstneriske udførelse af det nedbrudte epitafium over Christoffer Gøye og Birgitte Bølle samt deres lille afdøde søn Magnus.

Generelt:

Efter reformationen i 1536 var det oprindelig kronen, altså Frederik II (1559-88), der havde patronatsretten til Gunderslev kirke. Christoffer Gøye til Gunderslevholm baserede ganske vist sin patronatsret til Gunderslev kirke på et brev fra den sidste katolske biskop i Roskilde, Joachim Rønnow, der havde tilskrevet Mogens Gøye retten til Gunderslev kirke m.v. i 1529. Men da Christoffer Gøye ikke havde betalt de fastsatte afgifter til bispesædet, havde kongen overtaget patronatsretten fra Roskilde bispesæde.

Frederik II lod dog Christoffer Gøye beholde patronatsretten, men han fik først papir på dette, efter at han havde tilskødet kongen to gårde i Holløse.

Kirken som sandsynligvis er bygget omkring 1150 – 1200, bestod oprindelig af en romansk del, kor og skib, der delvis er af kvaderhugget kampesten.

De senere tilbygninger, korforlængelsen, tårnet, sakristiet og korsarmene består fortrinsvis af munkesten og er bygget i årene 1450 – 1525.

Under begge korsarme findes gravkrypter, i den sydlige er medlemmer af Neergaard-slægten gravsatte.

Det nordlige gravkammer blev først genfundet i 1982, efter at have været mere eller mindre glemt i to til tre hundrede år (se efterfølgende).

Kirkens meget rige inventar, udført i 1630'erne af billedskærer Abel Schrøder d. Yngre (ca. 1601-76), Næstved, er nogle af de arbejder der tydeligt viser den gennem flere århundreder stærke forbindelse til Gunderslevholm gods.

Yderligere oplysninger med en grundig gennemgang af både Skelby og Gunderslev kirker, kan findes i sognebøgerne "Skelby og Gunderslev". bd. I og II.

Den nordre korsarm i Gunderslev kirke var oprindelig pladsen for herskabets placering i kirken. Den tidligere herskabsstols plads, hvor nu orglet er placeret, ses i dag som et kvartcirkelformet aflukke over for prædikestolen, med 3 fyldingspaneler og en fyldingslåge, foroven afsluttet med et vandret bræt over en tandsnitsfrise. Bag dette stod oprindelig løse stole til herskabet på Gunderslevholm.

I præsteindberetningerne fra 1755 og 1759 omtales en opgang til herskabets stol. Denne indgang til den oprindelige herskabsstol var placeret således, at der var en opgang inde fra den nordre korsarm, hvor så herskabet sad ca. 1,5 meter over gulvet. Opgangen i nordre kapel begyndte, hvor nu ligstenen i gulvet for amtmand over Tryggvælde amt Engelche von Bülow (1692-1740) ligger. Engelche von Bülow døde af kopper under et ophold hos C. A. von Plessen på Gunderslevholm.

Herskabsstolen må altså have været hævet som et pulpitur inde i kirken. På begge sider i åbningen mellem skibet og den nordre korsarm kan endnu ses de afskårne bjælkeender i falsene ca. 1,5 m over gulvet. Endvidere er de nordlige ribber i korsskæringen borthugget op til 3,6 m over gulvet i nordre kapel.

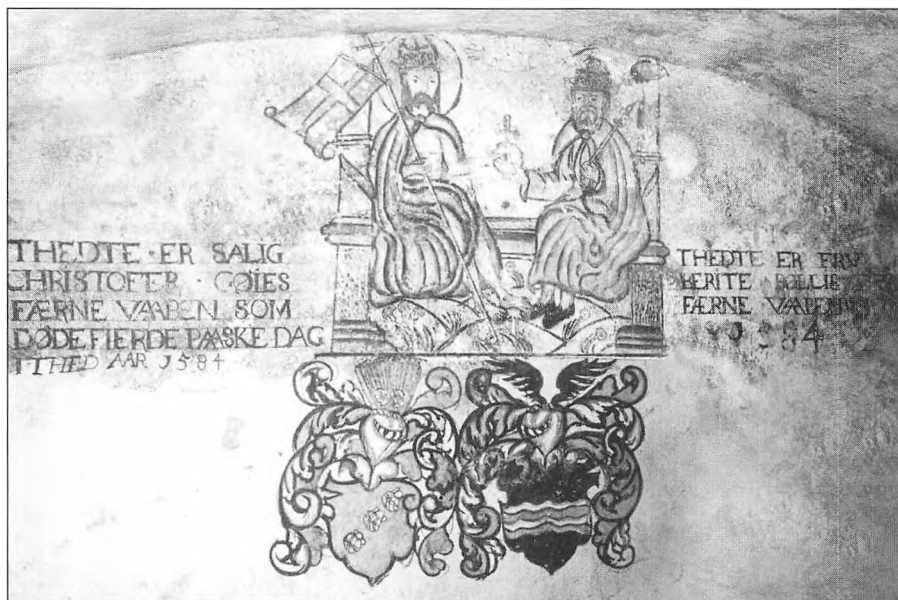
Placeringen af den tidligere herskabsstol kendes altså, hvorimod der ikke vides noget om udseendet af denne, og ej heller hvornår den forsvandt fra kirken.

Den nordre korsarm blev i 1882 adskilt fra kirken ved en 1 stens mur af munkesten, nu placeret bag orglet, og derefter brugt som kapel.

Da menigheden i 1980 overtog kirken fra Gunderslevholm, startede kirkens restaurering, og den har, i store træk, foregået siden.

Gravkammer under nordre korsarm

I 1982 blev der anskaffet et nyt orgel og i forbindelse med opstillingen af dette måtte Engelcke von Bülow's ligsten i sommeren 1982 flyttes lidt mod nord for at give plads til orgelets blæserhus. Det viste sig da, at ligstenen kun var understøttet af bortrændte egebjælker. Under stenen åbnede sig et velbevaret gravkammer, hvis tøndehvælv mod syd strakte sig ind under kirken på det sted, hvor det nye orgel nu er placeret. Nord for dette gravkammer, tildels under ligstenen for Christoffer Gøye, findes et andet, tøndehvælvet gravkammer, sandsynligvis det ældste af de to. Det sidst fundne havde meget velbevarede kalkmalerier på væggene. Mod vest ses Gud Fader og Kristus med sejrspanen, mellem sig holder de verdenskuglen og under dem ses to adelsvåben og på hver side af disse kan læses indskrifter (se billederne).

Kalkmalerier fra gravkælderen under nordre kapel, visende bl.a. våbenskjolde for henholdsvis Christoffer Gøye og Birgitte Boll's fædre 1584. Foto 1982: P. Thorsen.

*Kalkmalerier fra gravkælderen under nordre kapel, visende bl.a. våbenskjolde for henholdsvis Christoffer Gøye og Birgitte Bøllers mødre 1584.
Foto 1982: P. Thorsen.*

I begge gravkamre findes en del murbrokker samt brudstykker af stenhuggerarbejder. Desuden nogle sammenstyrtede kister med skeletter.

E. von Bülow's ligsten er anbragt på sin nye plads og gravkælderens dermed lukket, men forhåbentlig kan der engang i fremtiden blive mulighed for en nærmere undersøgelse af disse to gravkamre.

Restaurering af nordre korsarm

Det sidste, der manglede at blive gennemgået og restaureret ved kirken, var den nordre korsarm (kaldt kapellet i daglig tale).

Dette kapel trængte efterhånden stærkt til en omfattende istandsættelse, blandt andet fordi gulvet var grønt af fugt, væggene var fornedet påsmurt kønrøg der gav afsmitning, ligeledes dryssede kalken ned fra loftet, og væggenes kalk gav også afsmitning.

Derudover var der en dårlig belysning i kapellet, da vinduet, der var isat omkring 1930'erne, gav for lidt lysindfald. Dertil kom ikke mindst, en stærk kritik fra befolkningen af rummets udseende, når det skulle fungere som ligkapel.

Restaureringen af nordre kapel startede i februar 2002 med afbankning af det gamle kalklag på vægge og loft. Herunder viste det sig meget hurtigt, at det nok ikke blev en særlig nem og billig opgave at istandsætte dette rum, da det efter fjernelse af kalklaget i hvælvet og på ribberne, hurtigt blev klart, at disse havde "sat" sig, og der var nu en stor risiko for nedstyrtning af loftet. Desuden var der fundet spor af kalkmalerier på rummets vægge. Derfor stoppede håndværkerne, indtil der var taget stilling til arbejdets og økonomiens videre forløb.

Efter at økonomien for denne restaurering var på plads, startede håndværkerne igen i januar 2003 med en afstivning, og derefter begyndte murerne en om- og opmuring af hvælv og ribber, og dertil kom det interessante, nemlig en frilæggelse af de nye ikke kendte kalkmalerier der var blevet afsløret, da der blev banket løst kalk ned fra væggene .

Kalkmalerier

De på væggene i det nordre kapel afslørede kalkmalerier, viste flere forskellige personer eller dele af personer. Kalkmalerierne er mellem

Apostlen Andreas med et X-kors som baggrund.

Foto 2003. I.M.Heegaard.

60 - 70 cm høje og 25 – 30 cm brede. Alt udført i en tilsyneladende forholdsmæssig bred pensel-stil. Alt af det fremdragne var forskelligt i udseende, farver og symboler, udført med nogle dejlige klare farver, der har en stærk farveglød, og de fleste af figurene er tilsyneladende, ud fra det der kunne iagttages, i sjælden grad velbevarede og i en fin og god stand, men der manglede, for alle de fundne kalkmalerierne, en afdækning af væsentlige områder og detaljer.

Kalkmalerierne er, efter hvad der kan iagttages, temmelig sikkert en gengivelse af apostlene, i hvert fald er den figur der for øjeblikket er

mest synlig apostlen Andreas, hvilket kan konstateres ud fra det såkaldte Andreaskors, der er placeret bag figuren.

Efter Nationalmuseets konservatorer begyndte restaureringen af de foreløbig fire fundne kalkmalerier den 23. januar 2003, viste der sig meget hurtigt nogle interessante resultater.

Det viste sig, at der var flere kalkmalerier, tre måske fire mere. Alle kalkmalerierne viser, efter hvad der kan iagttages på nuværende tidspunkt, apostel-figurer, fordelt på de fire vægge, i alt 7 bevaringsværdige kalkmalerier.

Oprindeligt har der temmelig sikkert været flere, da der mod vest omkring eksisterende vindue er fundet svage spor af flere kalkmalerier, men i så dårlig en stand at de vil blive overkalket igen

De fire først fundne kalkmalerier viser apostlene, nu identificeret som følger:

*Det er formodentlig apostlen Matthias med sin økse.
Foto 2003. I.M. Heegaard.*

Østvæggen:

Andreas med et X-kors bag figuren.
Matthias med en økse (lidt usikkert på nuværende tidspunkt)

Sydvæggen:

Matthæus med et sværd stukket gennem ryggen (sjælden attribut i Danmark).

? apostel – ikke afdækket endnu.

Vestvæggen: ? apostel - ikke afdækket endnu.

Fragmenter der ikke vil blive afdækket, men overkalkes på ny.

Nordvægge:

Jakob d. Yngre med en valkestok (sjælden attribut i Danmark).

? apostel – ikke afdækket endnu.

*Under hver af apostlene er vist et indvielseskors, hvor den ydre ring er vist som en tornekrone eller måske et fletværk af akantus.
Foto 2003: I.M. Heegaard.*

Derudover er der efterhånden som afdækningen af figurerne er skredet frem, fremkommet nogle interessante tilføjelser, som var ret overraskende.. Én af disse overraskende tilføjelser var, at der under hver figur var placeret et indvielseskors, hvor den ydre ring består af et dekorationselement, der snor sig omkring og danner cirkelslaget. Dette dekorationselement kan opfattes som enten kristi tornekrone, hvad der er mest sandsynligt,

eller som en krans af flettede akantusranker, meget dekorativt. Mig bekendt er det en form for udsmykning som ikke, eller meget sjældent, kan iagttages andre steder.

Kalkmalerierne må være udført i den sidste halvdel af 1400-tallet i forbindelse med, at begge korsarme på kirken blev opført, det vil sige i overgangen til den sengotiske periode der er fastlagt til at begynde cirka 1475.

Desværre ved man endnu ikke, hvem mesteren for kalkmalerierne har været.

Det har ikke været muligt på nuværende tidspunkt at give en uddybende identifikation og beskrivelse af de fundne kalkmalerier, da restaureringen ikke er færdig.

Det er dog ikke de eneste kalkmalerier, der findes i Gunderslev kirke. Ved restaureringen i 1982 blev der under nedbankning af den løse kalk i skibet og koret fundet svage spor af kalkmalerier i kirkens skib. Tydeligst var et kalkmaleri oppe over døren til det nuværende våbenhus. Dette kalkmaleri havde form som et omrids af en kirkeklokke. Maleriet er ikke farvelagt, men kun som nævnt omridset af en klokke tegnet med en enkelt sort streg med ganske lidt skygge, ganske harmonisk opbygget. Ligeledes blev der i korbuen ved orglet fundet svage rester af kalkmalerier af personer, cirka 40 til 50 cm høje, måske nogle af de manglende apostle, og på væggen ved opgangen til prædikestolen, og ligeledes på væggen ved døbefonten blev der fundet spor, formentlig visende det såkaldte konsekrationskors (indvielseskors), der består af et græsk, dvs. ligearmet kors indskrevet i en cirkel. Alle disse svage spor af kalkmalerier blev dog atter overkalket.

Epitafium

Epitafiet i alabast over Christoffer Gøye og Birgitte Bølle er fra årene omkring 1590, og stod også oprindeligt i den nordre korsarm med ryggen til nordvæggen. Dette epitafium er desværre, på et eller andet tidspunkt, blevet brudt i mange stumper temmelig sikkert ved, at det er styrtet ned fra dets placering og herved blevet knust.

Under nedstyrtningen blev også de tre figurer, der nu ses i våbenhuset, noget medtagede, men dog ikke mere, end at de er bevaret i nogenlunde hel form.

Ifølge "Danmarks Kirker" omtales epitafiet i 1775 som

"et anseeligt og prægtigt epitafium, meget kunstigt udarbejdet: derpå ses i fuld corpore hr. Christopher Gøye og hans hustru fru Birgitte Bøllers effigies, begge siddende på knæ med ansigt til ansigt, og et liden spædt barn imellem dem, alt sammen af alabast".

*Epitafiefigurer i våbenhus over Birgitte Bølle med sønnen Magnus og Christoffer Gøye.
Foto 2003:
I.M. Heegaard*

Ifølge Nationalmuseet må nedstyrtningen/nedtagningen af epitafiet være sket i tidsrummet mellem 1755 og 1759, da den nordre korsarm blev beskrevet af Søren Abildgaard i 1757/59.

I denne beskrivelse omtaler han både epitafiet og aftegner den gravsten, der er anbragt i gulvet over samme personer. På tillempet dansk lyder teksten på gravstenen:

"Denne gravsten, som er af hvidagtet marmor, ligger i et begravelses kapel i Gunderslevholms kirke, hvor desuden findes et epitafium af alabast over den samme hr. Christoffer Gøye, men størsteparten af dette var ødelagt og de fleste våbenskjolde var borte. Dog er inskriptionen i behold, og denne lyder således":

Herefter inskriptionen på gravstenen.

"Her ligger begravet erlig og velbyrdig mand Christoffer Gøye til Anteberg, Gunderslevholm, Bolderup, Bregentved, Ørbygaard og Klaxholm, hvilken Herren nådelig kaldet af denne sørgelige verden til sit evige rige udi Viborg d: 3de april 1584, som var erlig, velbyrdig og strenge ridder efter Magnus Gøye, Danmarks riges hofmester og erlig velbyrdig frues fru Margrethe Sthures søn. Ligger her og begravet hans kiere hustru erlig og velbyrdig fru Birgitta Bølle, salig og velbyrdig Erik Bølles og frue Sophie Ruds datter, som lod gøre og beko-ste dette epitafium, hvilken Gud nådelig kaldet hjem til sit evige rige d: --- år --- med begge deres kiere og lille søn erlig og velbyrdig Magnus Gøye af Gud heden kaldet d: 2. juli år 1550. Hvilke med alle Guds elskelige og udvalgte give Gud en erefuld og glædelig opstandelse til det evige liv amen"

Under denne gravsten findes også nedgangen til et tøndehvælvet gravkammer, hvor begge ovennævnte personer er gravlagte.

Figurerne der hører til epitafiet, består som ovenfor anført af to voksne knælende figurer, der forestiller Christoffer Gøye i fuld rustning, Birgitta Bølle iklædt stadstøj, samt deres lille afdøde søn, Magnus, her vist som et svøbelsesbarn.

Fragmenterne af det ødelagte epitafium er i kirkens varetægt, efter at have været opbevaret på Gunderslevholms loft i mange år.

1500-tallets danske arkitektur, samt alabast- og marmorkunst, var stærkt præget og normalt udført af nederlandske kunstnere. Disse var igen inspireret af den italienske renæssances arkitektur og skulptur, og derfor kommer 1500-tallets ornamentstil med grotesker, kartoucher, beslagværk og frugtguirlander her til landet med de nederlandske kunstnere. Dette gav sig bl.a. udslag i det store antal af marmor- og alabastarbejder af forskellig art på hus- og slotsfacader m.v. samt ikke mindst i de danske kirker, hvor altså også kan nævnes Gunderslev kirke.

Hidtil har man ment, at selve epitafiet, dog ikke de tre figurer i Gunderslev kirke, med stor sandsynlighed er udført af de personer der var tilknyttet det, der bliver kaldt "Alabastmesterens" værksted. Dette værksted havde 15 år tidligere udført epitafiet i Ringsted St. Bendts

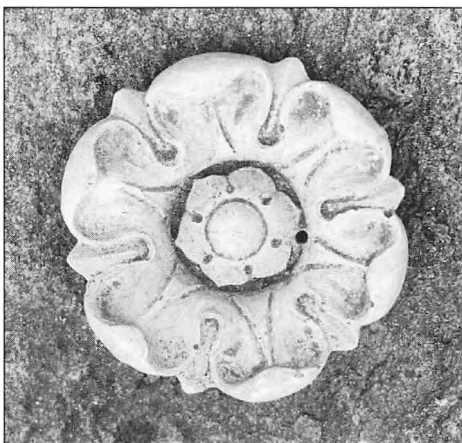
kirke over Oluf Mouritsøn Krognos, der efterlod godserne Bollerup, Bregentved og Clausholm til sin morbroder Christoffer Gøye.

At det skulle være "Alabastmesterens" værksted, der har udført arbejdet på epitafiet, er ikke usandsynligt, da det karakteristiske for hans arbejder er søjleskafterne, der er smykket med bl.a. ophængte guirlander, og de glimrende udførte portrætter med et højt pandeparti og med lange slanke livfulde knejsende kroppe, alt sammen er netop meget karakteristisk for epitafiet i Gunderslev kirke.

I Nationalmuseet findes et gammelt fotografi af de rester fra epitafiet, som så sent som i 1937 var opstillet i nordkapellet. "Alabastmesteren" kan ikke selv have udført alle de arbejder der findes i Danmark og i Skåne, da han kun var virksom i en forholdsmæssig kort periode på 5 år. Dog har mesteren formået, ved hjælp af dygtige assistenter og ikke mindst skabeloner at sætte sit præg, ned til den mindste detalje på alle de værker der i de efterfølgende år forlod værkstedet.

Nyere undersøgelser synes at vise, at "Alabastmesteren" må være identisk med Jacob van der Borch, der var særlig virksom i Danmark i årene 1569-75, en fra Utrecht i Holland indkaldt alabastkunstner.

Desværre kendes der ikke flere data vedrørende hans person, hverken uddannelse eller levetid.

Roset udført af "Alabastmesteren", fragment fra epitafiet.

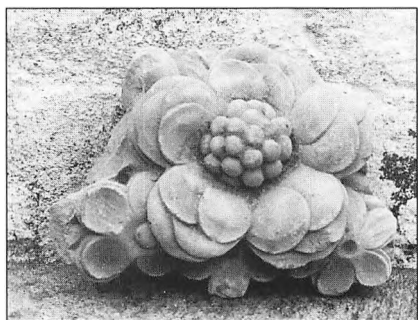
Foto 2002: J. Kronbach-Andersen.

Eksempler på "Alabastmesteren"s arbejder kan iagttages på følgende ligsten, over Oluf Mouritzen Krognos til Bollerup i Ringsted St. Bendts kirke, over Peder Oxe til Gisselfeldt i Øster Broby kirke, over Erik Rosenkranz til Arreskov og Kærstrup i Øster Hæsinge kirke, over Erik Podebusk til Bidstrup i Århus Domkirke, samt på Lystrup hvor Eiler Grubbe lod opsætte en sandstensportal på et trappetårn, m.v..

Den pyramide, der i dag er indridset i pudsens i nordre kapel,

hvor epitafiet har stået, må være udført efter 1803, hvor Gunderslevholm blev overtaget af Peter Johansen de Neergaard, måske ved hustruens død i 1813. Det kan meget vel have været hensigten at skabe et monument i smag med det mere overdådige kunstværk i Ringsted St. Bendts kirke, udført i 1791 af Johs. Wiedeweldt (1731-1802) over Peter Johansen de Neergaards farbror, Jens Bruun de Neergaard og hustru Anna Maria.

Pyramideformede gravmonumenter var mode i tiden under den europæiske nyklassicisme. De i muren indsatte stenarbejder: en kartouche, due og roset kan være brudstykker fra et tidligere epitafium, ligesom den malede guirlande og rokokkoinddramning kan være tilføjet sidst i 1800-tallet. Det er i hvert fald ikke sandsynligt, at disse dekorationer har været der samtidig med pyramiden, da stilen først slår igennem senere.

*Dekorationselement udført af "Alabastmesteren", fragment fra epitafiet.
Foto 2002: J. Kronbach-Andersen.*

Selve epitafiets tre figurer, der nu er placeret i våbenhuset, er med stor sandsynlighed udført af den nederlandske mester Johan Gregor van der Schardt (f. ca.1530 i Nijmegen – d. ca. 1591, måske i Nürnberg).

Johan Gregor van der Schardt var fra 1576 knyttet til Tycho Brahes (1546-1601) prægtige byggeri af slottet Uranienborg og observatoriet på Hven. Han var således en af de første nederlandske kunstnere, der arbejdede i Danmark. Han var en meget intelligent og dygtig kunstner med et meget stort kendskab til antikkens kunst, og overalt hvor han opholdt sig, kopierede han antikke figurer, for at dygtiggøre sig. Han var ligeledes meget engageret i alkymistiske og filosofiske studier ved siden af sin virksomhed som arkitekt, men fremfor alt var han billedhugger. Han var allerede som ung i 1560'erne i Rom og Firenze, i 1568 var han i Venedig. Under et ophold i Bologna i 1569 kom han til den tysk-

romerske kejser Maximilian II (1527-76), hvor han udførte adskillige arbejder, og herfra kom han videre til Danmark i 1576.

Efter at have deltaget i byggeriet på Hven kom han til Kronborg, hvor han resten af sin tid i Danmark fortrinsvis arbejdede for Frederik II (1559-88).

Under de mange år han opholdt sig i Italien, virkede han blandt mange store italienske arkitekter og kunstnere. Han var med i kredsen omkring den berømte italienske kunstner og arkitekt Andreas Paladio (1508-80), der fortrinsvis virkede i Venedigområdet, og senere fik han tilknytning til billedhuggeren Giovanni da Bologna/Giambologna (1529-1608), som mest opholdt sig og arbejdede i Firenze. Det var hos Giovanni da Bologna, at van der Scharadt var lærling, og det var på anbefaling af bl.a. denne kunstner, at billedhugger og arkitekt van der Scharadt kom til Nürnberg for at arbejde for kejser Maximilian II.

Som følge af van der Schardts tilknytning til Uranienborg og de arbejder han her udførte for Tycho Brahe, fik han under opholdet i Danmark forbindelse til og også arbejder for

mange medlemmer af den dominerende slægt Brahe, som Birgitte Bølle på Gunderslevholm også var i familie med, og da Brahe'erne tildels var toneangivende på dette tidspunkt, var en følge heraf også, at van der Scharadt fik meget arbejde for mange andre både adelige og borgere, og ikke mindst kongen, Frederik II.

Han udførte arbejder for disse af forskellig art, dog fortrinsvis ligstene, epitafier, figurer, facade-udsmykninger på kirker og på prestigebyggeri, osv., og disse arbejder er repræsenteret i hele landet. Blandt

Akantusslyngning udført af "Alabastmesteren", fragment fra epitafiet.

Foto 2002: J. Kronbach-Andersen.

hans værker fra den sene del af 1500-tallet kan man nævne ligsten over Otto Rosenkrantz til Boller i Hornslet kirke og Jørgen Skram til Tjele i Tjele kirke, epitafium over Otto Rosenkrantz til Bjørnholm i Hornslet kirke og gravmonument over Frederik II i Roskilde domkirke, desuden kan nævnes 3 våbensten på våbenhusets gavlf på Slangerup kirke, altertavlen i Kronborg Slotskirke og ikke mindst udsmykningen af springvandet, der stod i gården på Kronborg, og som blev bortført af svenskerne i 1659, ligeledes kan nævnes et epitafium på portalen til Sønderborg kirke, og hertil kommer så også de tre alabastfigurer af Gøye-familien i Gunderslev kirke.

*Søjleskift fra epitafiet tydeligt visende de karakteristiske guirlander som "Alabastmesterens" værksted var specialister i at udføre.
Foto 2002:
J. Kronbach-Andersen.*

Disse portrætbuster af Gøye-familien i Gunderslev kirke hører indenfor alabastarbejder til noget af det ypperste, der er blevet fremstillet i Danmark, og er det mindst italiensk prægede af hans værker. Alle er de udført med en følsomhed og indsigt i de portrætterede skikkelsers personlighed og ikke mindst, stærkt naturalistiske og med en stor rigdom i de enkelte detaljer.

Alabasten, der af bl.a. van der Schardt blev brugt til udførelsen af de forskellige figurer, er med stor sandsynlighed hentet i byen Volterra i Italien, hvorfra man i århundreder fik, og stadigvæk får, den smukkeste alabast.

Mange kunstgenstande og udsmykninger i de danske kirker kan man takke datidens rigmænd for. De havde ikke kun økonomiske relationer til landsbykirkernes drift, men de afsatte også deres synlige spor i kirkerummet. Det kunne være ved begravelser og kalkmalerier, som denne artikel handler om, men også på mange andre områder, f.eks.

våbenskjolde, kunstgenstande, inventar, kirkekroner, gravkamre m.m. stod de som givere, alt sammen ud fra følgende:

”Skænket Gud til Ære, Kirken til Beprydelse og sig selv til evig Ihu-kommelse”.

H.J. Heegaard

Ordforklaring:

Akantus =	arkitektur- og dekorationsornamenter inspireret af bladene fra planten akantus der vokser i landene omkring Middelhavet.
Alabast =	varietet af gips. De finere sorter ligner marmor, men er blødere, den bedste alabast kommer fra områder i Norditalien bl.a. omkring Volterra og Firenze. Tåler ikke fugt og må derfor ikke udsættes for fri luft.
Alkymist =	en person der tror, at guld kan frembringes af kemisk vej.
Andreaskors =	et X – ifølge legenden blev apostlen Andreas korsfæstet på et kors af denne art.
Attribut =	symboler - kan opdeles i saglige og symbolske, erstatter normalt en indskrift. Ses ofte knyttet til en helgen f.eks. er ørnen et symbol for evangelisten Johannes.
Beslagværk =	gengivelse af forskellige beslag m.v.
Corpore =	a. krop – b. skikkelse.
Effigies =	billede.
Epitafium =	mindetavle med indskrift, ophængt på kirkevæg.
Filosofi =	læren om tænkning.
Fragmenter =	brudstykker.
Frugtguirlande = (se: Guirlander).	flettede lænker hvori der indgår forskellige frugt
Fyldingspanel =	fladen indenfor rammen, f.eks. i en dør.
Grotesker =	ornamenter, opbygget af planteslyng der forbinder motiver, omfattende menneskelige figurer, dyr, fugle og fantasivæsener.
Guirlander =	normalt flettede lænker af blomster, blade eller lignende der bruges som udsmykning.
IHS =	I(esus) H(ominum) S(alvator) = Jesus menneskenes Frelser, eller I(n) H(oc) S(igno) = Ved dette tegn skal du sejre.

Indvielses kors =	se: Konsekrations kors.
Kartoucher =	ornament, oftest brugt som ramme.
Konsekrations kors =	indvielses kors, hjulkors der ved kirkeindvielser blev tegnet af biskoppen tolv steder på kirkens vægge med hellig olie eller vievand. Det blev senere udfyldt med maling.
Marmor =	en art hård kalksten der kan forarbejdes.
Munkesten =	lemmursten af en dimension på ca. 27,5 x 13 x 8,5 cm.
Naturalistisk =	gengivelse af virkeligheden.
Nederlandsk =	et område der dækkede Holland og dele af Belgien.
Nyklassicisme =	stil baseret på antikke forbilleder, fremstod omkring 1750'erne.
Ornament =	en udsmykning der har et motiv som gentages igen og igen, med en vis symmetrisk virkning.
Patronatsret =	ejendomsret over en kirke og dens indtægter og ikke mindst retten til at foreslå personer til ledige embeder.
Penselstil =	bred penselstil = ret grove penselstrøg.
Pulpitur =	balkon, eventuel til sangere eller omkring et orgel, kan også være anbragt over en korsranke i korbu.
Pyramide =	Egyptisk gravmonument med firkantet grundflade og trekantede sider, der foroven løber sammen i en spids.
Renæssance =	genfødsel – i kunsten, f.eks. i arkitektur og møbelstil, en stilart der begynder i det 15. og 16. årh., og har forbindelse til den klassiske oldtids kultur.
Ribber =	fremspringende del af en hvælving eller kuppel til afstivning af denne.
Rokoko =	arrangement af muslinger, koraller, sten o.l. – m.a.o. en snirklet ornamentik – udviklet fra barokken
Sejrsfane =	den opstandne Kristus ses ofte på billeder med fane, en sejrsfane, i hånden, som et symbol på at kristendommen har sejret.
Skabeloner =	tegne- eller måleredskab, oftest bestående af en plade med udskæringer hvormed et motiv kunne gentages flere gange.
Skulptur =	billedhugger arbejde.
Søjleskafter =	opretstående, cylindrisk støtte, ofte udsmykket med forskellige motiver.

Tandsnitfrise =	små firkantede udskaarne blokke på række, der skiftevis træder frem og tilbage, som tænder på en savklinge.
Tøndehvælv =	hvælving formet som en halvcylinder, f.eks. i kirkebygninger.
Valkestok =	en stok der blev anvendt ved forarbejdning af klæde.
Verdenskugle =	symboliserer kristus som verdens behersker.
Våbenskjolde =	Skjold der indeholder en tegning, mærke etc. som symboliserer bæreren.

Litteratur:

- "Tro – håb & forfængelighed". Hanne Honnens de Lichtenberg. 1989.
- "Historiske oplysninger vedr. Gunderslev kirke". K. Dahl Kristensen. Nationalmuseet. 1982.
- "Weilbachs Kunstnerleksikon". 3 bind. 3. udg. 1947.
- "Riget, Magten og Æren". Redigeret af Per Ingesman og Jens Villiam Jensen. 2001.
- "Symboler og Tegn i den kristne kunst". Frithiof Dahlby. 1965.
- Nationalmuseets rapporter vedr. Gunderslev kirke.
- "Danmarks Kirker". Sorø amt.
- "Eline Gøyes Jordebog". A. Thiset 1892.

BESTYRELSENS BERETNING 2002

I 2002 havde vi for første gang generalforsamling i foråret. Kun 10 medlemmer deltog.

Generalforsamlingen valgte Ib Groth-Pedersen som dirigent.

Formanden aflagde bestyrelsens beretning og kassereren fremlagde regnskabet, begge blev godkendt og er trykt i Nytårgave 2002.

Til bestyrelsen genvalgtes Lise Hein Nielsen, Hans Jørgen Heegaard og Henning Jessen

Erling Nielsen genvalgtes som revisor. Kontingentet blev fastsat uændret til 135,- kr.

Efter generalforsamlingen holdt arkæolog Henning Nielsen et meget interessant foredrag om udgravninger af jernalderbopladser i Boeslunde.

Indledningsvis fortalte Henning Nielsen, at de i Korsør-området havde en amatør, en mand, der var lige så ihærdig – og stædig, som vor Svend Dyhre Rasmussen var, nemlig Ole Bundgaard, som med sin metaldetektor havde påvist mange bopladser og dermed fundet mange af jernalderens rigdomme, ikke mindst i Boeslunde.

Trods de få deltagere var der stor spørgelyst.

Sommermødet den 25. juli gik til Tokkeruphus, hvor Hans Jørgen Heegaard viste, hvor den i Nytårs Gave 2002, omtalte landsby, Tokkerup, havde ligget. Herefter gik turen til Borupris skov, hvor vi med møje og besvær - græsset var meget højt- kom hen til landsbyen Borup og Steensbergs Bøg, der gror godt der, hvor den tidligere Dansebøg har stået.

Omkring 30 deltog i denne hyggelige aftentur.

Det er bestyrelsens indtryk, at medlemmerne har taget vel imod vor "Nytårgave" med flere lokalhistoriske artikler end tidligere. Vi be-

stræber os dog forsat på at bringe nyt, såfremt der skulle opstå noget med tilknytning til landsbyen Borup. Det er ikke bestyrelsen bekendt, at der er forskningsprojekter i gang om middelalderlandsbyer, hvor Borup inddrages.

Preben V. Andersen

Sommermødet 25. juli 2002 – Hans Jørgen Heegaard har taget os med til Tokkerup.

REGNSKAB 2002

Driftsregnskab	2002	2001
INDTÆGTER	<i>kr.</i>	<i>kr.</i>
Indgået kontingent	10.206,00	9.375,00
Modtagne tilskud	3.000,00	3.000,00
Renter	66,60	85,57
Indtægter i alt	<u>13.272,60</u>	<u>12.460,57</u>
UDGIFTER		
Nytårgaven	7.716,25	7.126,25
Møder, gaver m.v.	0,00	214,75
Administration, porto m.m.	1.251,85	737,75
Foredragsholder	1.000,00	0,00
Udgifter i alt	<u>9.968,10</u>	<u>8.078,75</u>
Periodens overskud	<u>3.304,50</u>	<u>4.381,82</u>
Balance	<u>13.272,60</u>	<u>12.460,57</u>
Status		
AKTIVER		
Sparekassen Den Lille Bikube	15.540,96	12.268,15
Sparekassen Den Lille Bikube	12.638,64	12.606,95
I alt	<u>28.179,60</u>	<u>24.875,10</u>
PASSIVER		
Egenkapital primo	24.875,10	20.493,28
Periodens resultat	3.304,50	4.381,82
Egenkapital ultimo	<u>28.179,60</u>	<u>24.875,10</u>

Karen Bjerre

Revisionspåtegning:

Regnskabet er gennemgået, bilag kontrolleret og beholdningerne afstemt med kontoudtog. Intet fundet at bemærke.

Fuglebjerg, den 2. februar 2003.

Erling Nielsen

Bestyrelsen for foreningen "BORUPRIS VENNER"

Formand: Sparekassedirektør Preben V. Andersen
Dalsgårdsvej 72, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 37 73

Næstformand: Afdelingsleder Hans Jørgen Heegaard
Kyse Overdrevs Vej 7, Holløse, 4700 Næstved, Tlf. 55 45 00 25

Lærer Lise Hein Nielsen
Overdrevsvej 5, Rejnstrup, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 04 32

Sekretær: Fhv. chefredaktør Henning Jessen,
Slibemestervej 15, Fensmark, 4700 Næstved, Tlf. 55 44 28 92

Kasserer: Lærer Karen Bjerre
Haldagermaglevej 7, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 33 65

Revisor: Frimærkehandler Erling Nielsen
Tværvej 7, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 35 83

*Bestyrelsen i jubilæumsåret 2003.
Fra venstre:
H.J. Heegaard,
Henning Jessen,
Lise Hein Nielsen,
Preben V. Andersen og
Karen Bjerre.*